

W Świecie Zofii – cudowna podróż w głąb samej siebie

Bibliografia:

- Źródło: Wisława Szymborska, *Nic dwa razy*, [w:] tejże, *Wiersze wybrane*, Kraków 2004, s. 28–29.
- Źródło: Wisława Szymborska, *Pytania zadawane sobie*, [w:] tejże, *Wiersze wybrane*, Kraków 2004, s. 17–18.
- Źródło: Jostein Gaarder, *Świat Zofii. Cudowna podróż w głąb historii filozofii*, tłum. Iwona Zimnicka, Warszawa 2020, s. 10–277.

W Świecie Zofi – cudowna podróż w głąb samej siebie

Medytacja

Źródło: pexels, domena publiczna.

Cudowna podróż w poszukiwaniu siebie może się spełnić dzięki filozofii. Pytania stawiane przez tę dziedzinę nauki, np. o sens istnienia, cel życia, poznanie i rozumienie, tożsamość osobistą i o to, co jest dla nas najważniejsze w życiu, prowokują do przemyśleń i dyskusji. Odpowiedzi na te pytania nie są proste i jednoznaczne. Potrzebny jest zatem mentor, doświadczony nauczyciel, wychowawca, mistrz, z którym można porozmawiać i wymienić poglądy. Z kimś takim rozmowy prowadzi 14-letnia Zofia Amundsen – bohaterka powieści „Świat Zofi”.

Już wiesz

1) Wypisz wartości, które są dla ciebie ważne. U szereguj je od najważniejszych do najmniej ważnych.

2) Zastanów się, jakie wartości są ważne dla wszystkich.

Świat Zofii Jostaina Gaardera

Jostein Gaarder

Źródło: GAD, 2009, licencja: CC BY-SA 3.0.

Jostein Gaarder

(ur. 8 sierpnia 1952) – norweski pisarz, autor książek dla dorosłych i popularnych powieści dla młodzieży, twórca publikacji o charakterze filozoficznym i literatury pięknej. Napisana przez Gaardera powieść *Świat Zofii* stała się światowym bestsellerem, została przetłumaczona na 53 języki i sprzedana w 26 mln egzemplarzy. Rodzice Jostaina związani byli z edukacją i literaturą. Ojciec pracował przez kilka lat jako nauczyciel w liceum, a następnie wykładał filozofię na uniwersytecie, natomiast

matka – [Inger Margrethe Gaarder](#) – pisała książki dla dzieci. Najbardziej znane powieści pisarza to, oprócz *Świata Zofii*, m.in. *Przepowiednia Dżokera* (1990), *Magiczna biblioteka Bibbi Bokken* (1993), *Córka dyrektora cyrku* (2001), *Dziewczyna z pomarańczami* (2004), *Szach-mat* (2006), *Żółty krasnal* (2006).

O utworze

Świat Zofii (tytuł oryginału [Sofies verden](#)) [Jostaina Gaardera](#) to powieść o charakterze filozoficznym, wydana w Norwegii w 1991 roku (wydanie polskie: 1995).

Czternastoletnia bohaterka Zofia Amundsen pewnego dnia zaczyna dostawać listy, w których spisane są miniwykłady z historii filozofii. Czyta je z wielkim zainteresowaniem. Po jakimś czasie dziewczynka poznaje osobiście autora listów – nauczyciela Alberta [Knoxa](#), który zabiera ją w „cudowną podróż w głąb historii filozofii”. Knox przybliży uczniom teorię poszczególnych myślicieli – uczonych (np. Platona, Sokratesa, [Heideggera](#)), uświadamia prostotę i piękno ich nauk, omawia realia i ducha epok, w których żyli, ale nade wszystko pomaga Zofii w poszukiwaniu samej siebie.

” Jostein Gaarder

Świat Zofii. Cudowna podróż w głąb historii filozofii

Zosia Amundsen wracała ze szkoły do domu. Pierwszy odcinek drogi przeszła razem z Jorunn. Rozmawiały o elektronicznych robotach. Jorunn twierdziła, że mózg człowieka jest jak skomplikowany komputer, ale Zofia nie była pewna, czy się z nią zgadza. Człowiek musi być chyba czymś więcej niż tylko maszyną? [...]

Zofia Amundsen nie zawsze była zadowolona ze swojego wyglądu. Często słyszała, że ma piękne migdałowe oczy, ale z pewnością powtarzano jej to tylko dlatego, że miała za mały nos i za duże usta. W dodatku uszy tkwiły zbyt blisko oczu. A już najgorsze ze wszystkiego były proste, gładkie włosy, za nic niedające się ułożyć w żadną fryzurę. Czasami ojciec gładził ją po głowie i mówił: „Moje ty dziewczę o włosach jak len”, nawiązując do utworu muzycznego

Claude'a Debussy'ego. Mógł sobie tak mówić, nie był skazany na to, by przez całe życie zwisały mu z głowy proste czarne strąki. Na włosy Zofii nie działały ani pianki, ani żele.

Czasami własny wygląd zdawał jej się do tego stopnia dziwny, że zastanawiała się, czy przypadkiem nie jest kaleką. W każdym razie matka wspominała o trudnym porodzie. Ale czy to naprawdę sam poród decydował o wyglądzie człowieka?

Czy to nie dziwne, że nie wiedziała, kim jest? I czy nie bezsensowne, że sama nie może decydować o swoim wyglądzie? Został jej podany na tacy. Owszem, mogła sobie wybierać przyjaciół, ale samej siebie nie wybrała. Nie wybrała nawet tego, że jest człowiekiem. [...]

Dopiero zamykając furtkę, odkryła swoje imię na jednej z dużych kopert. Na odwrocie, w miejscu, w którym miała zamiar ją rozerwać, umieszczono napis „Kurs filozofii. Obchodzić się ostrożnie”. [...]

W kopercie znalazła trzy kartki maszynopisu spięte spinaczem. Zaczęła czytać.

Co to jest filozofia?

Droga Zosiu!

Ludzie mają różne hobby. Są tacy, co zbierają stare monety albo znaczki, niektórzy lubią robotki ręczne, inni poświęcają wolny czas na uprawianie jakiejś dyscypliny sportu.

Wiele osób lubi także czytać, jednakże dobór ich lektur bardzo się różni. Jedni czytają gazety albo komiksy, inni wolą powieści, a jeszcze inni książki z różnych dziedzin nauki, na przykład astronomii, życia zwierząt czy wynalazków technicznych.

Jeśli interesują mnie konie albo kamienie szlachetne, nie mogę żądać, aby wszyscy inni również się tym interesowali. Jeżeli z napięciem śledzę relacje sportowe w telewizji, muszę też tolerować zdanie tych, którzy uważają, że sport jest nudny.

Czy mimo wszystko jednak jest coś, co powinno interesować każdego bez wyjątku? Czy istnieje coś, co dotyczy wszystkich ludzi, bez względu na to, kim są i w jakim miejscu na świecie mieszkają? Tak, droga Zosiu. Istnieją pytania, które powinny zajmować wszystkich ludzi. Takich właśnie pytań dotyczyć będzie ten kurs.

Co jest najważniejsze w życiu? Jeśli zapytamy kogoś, kto głoduje, odpowiedź będzie brzmiała: jedzenie. Gdy takie samo pytanie zadamy komuś, kto marznie, odpowie: ciepło. A kiedy spytamy człowieka, który czuje się samotny, stwierdzi z pewnością, że najważniejsza jest więź z innymi ludźmi.

A gdy wszystkie takie potrzeby zostaną zaspokojone, czy nadal jest coś niezbędnego wszystkim ludziom? Filozofowie uważają, że tak. Sądzą, że nie samym chlebem człowiek żyje. Naturalnie wszyscy ludzie potrzebują pożywienia. Wszyscy również potrzebują miłości i troski. Jest jednak coś jeszcze, coś niezbędnego każdemu człowiekowi. Mamy potrzebę znalezienia odpowiedzi na pytanie, kim jesteśmy i dlaczego żyjemy.

Zainteresowanie sensem i przyczyną istnienia nie jest równie „przypadkowe”, jak zainteresowanie zbieraniem znaczków. Ten, kto szuka odpowiedzi na pytania dotyczące istoty życia, zajmuje się tym, nad czym ludzie zastanawiali się, odkąd żyjemy na Ziemi. W jaki sposób powstała przestrzeń kosmiczna, kula ziemską i życie na niej – to pytania poważniejsze i istotniejsze niż kto zdobył złoty medal na zeszłorocznej olimpiadzie.

Najlepszym sposobem zbliżenia się do filozofii jest postawienie sobie kilku filozoficznych pytań.

Jak powstał świat? Czy za tym, co się dzieje, kryje się czyjaś wola, jakiś sens? Czy istnieje życie po śmierci? W jaki w ogóle sposób znaleźć odpowiedź na podobne pytania? I przede wszystkim: jak powinniśmy żyć?

Pytania takie jak te zadawali sobie ludzie od niepamiętnych czasów. Nie znamy kultury, która nie dociekałaby, kim są ludzie czy skąd się wziął świat.

W zasadzie pytań filozoficznych nie jest tak wiele. Najważniejsze już sobie zadaliśmy. Na każde z nich w przeszłości udzielono wielu różnych odpowiedzi.

Łatwiej jest zadawać filozoficzne pytania, niż na nie odpowiadać.

Dzisiaj także każdy człowiek musi znaleźć swoją własną odpowiedź na te pytania. Nie da się niestety zajrzeć do encyklopedii, by dowiedzieć się, czy istnieje Bóg lub czy jest jakieś życie po śmierci. Encyklopedia nie udzieli nam także odpowiedzi na pytanie, jak powinniśmy żyć.

Jednakże studiowanie tego, co wymyślili inni ludzie, może okazać się pomocne w formowaniu naszego własnego poglądu na życie.

Pogoń filozofów za prawdą można chyba porównać do opowieści detektywistycznej. Niektórzy uważają, że mordercą jest Jokobsen, inni podejrzewają Nielsena albo Jepsena. Gdy mamy do czynienia z prawdziwą zagadką kryminalną, zdarzyć się może, że policji nagle uda się ją rozwiązać. Możliwe jest także, że nigdy nie zdoła się jej rozwikłać. Ale przecież tajemnica mimo to ma jakieś rozwiązanie.

Choćby na jakieś pytanie trudno było odpowiedzieć, należy jednak przyjąć, że istnieje na nie tylko jedna jedyna odpowiedź. Albo jest jakiś rodzaj egzystencji po śmierci, albo go nie ma. Wiele dawnych zagadek z czasem rozwiązała nauka. Kiedyś wielką tajemnicą był wygląd drugiej strony Księżyca. Do odpowiedzi na to pytanie nie dało się dojść przez dyskusję, pozostawało więc pole do popisu dla fantazji. Dziś jednak wiemy dobrze, jak Księżyc wygląda z drugiej strony. Nikt już nie wierzy, że mieszka tam jakiś człowieczek lub że Księżyc to wielki ser.

Jeden z dawnych filozofów greckich, który żył ponad dwa tysiące lat temu, uważał, że filozofia narodziła się z ludzkiego zdziwienia. Człowieka tak dziwiło istnienie, że pytania filozoficzne same mu się nasunęły.

To trochę tak jak wtedy, gdy obserwujemy czarodziejską sztuczkę: nie możemy pojąć, jak mogło dojść do tego, co widzimy. Pytamy więc właśnie o to: w jaki sposób czarodziej zdołał przemienić kilka jedwabnych białych chustek w żywego królika?

Wielu ludzi ma poczucie, że świat jest równie niepojęty jak sztuka czarodzieja, nagle wyciągającego królika z pustego przed chwilą cylindra.

Jeśli chodzi o królika, rozumiemy, że czarodziej musiał nas oszukać, i pragniemy odkryć, w jaki sposób tego dokonał. Ze światem sprawa przedstawia się nieco inaczej. Wiemy, że świat to nie żadne szachrajstwo i bujda, bo przecież chodzimy po Ziemi, sami jesteśmy częścią świata. Właściwie to my sami jesteśmy białym królikiem wyciągniętym z cylindra. Różnimy się od białego królika tylko tym, że on nie zdaje sobie sprawy, iż bierze udział w sztuce. Z nami jest inaczej. My uważamy, że uczestniczymy w czymś zagadkowym, i chcieliśmy dowiedzieć się, jak właściwie sprawy się mają.

PS. Jeśli chodzi o białego królika, to lepiej chyba będzie przyrównać go do całego wszechświata. My, którzy tu mieszkamy, jesteśmy małutkimi stworzonkami, żyjącymi głęboko w futrze królika. Ale filozofowie próbują się wspinać po jednym z cienkich włosków, aby zajrzeć wielkiemu czarodziejowi prosto w oczy.

Czy to dla ciebie nie za nudne, Zosiu? Ciąg dalszy nastąpi.

Źródło: Jostein Gaarder, *Świat Zofii. Cudowna podróż w głąb historii filozofii*, tłum. Iwona Zimnicka, Warszawa 2020, s. 10–277.

Po przeczytaniu fragmentu książki Josteina Gaardera pt. *Świat Zofii* wykonaj ćwiczenia.

Ćwiczenie 1.1

Wybierz spośród poniższych kwestii te, które były przedmiotem dociekań Zofii.

☐ Dlaczego człowiek nie może decydować o swoim wyglądzie?

☐ Dlaczego nie można sobie wybrać samego siebie?

☐ Czy człowiek jest więcej niż maszyną?

☐ Czy poród decyduje o wyglądzie człowieka?

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 1.2

Omów krótko rozważania Zosi na temat wyborów człowieka.

Ćwiczenie 1.3

Odwołując się do przytoczonego tekstu, omów, co staje się ważne po zaspokojeniu potrzeb elementarnych – jedzenia, więzi z innymi, miłości i troski.

Ćwiczenie 1.4

Na podstawie powyższego fragmentu wyjaśnij, w jaki sposób można lepiej poznać filozofię.

Ćwiczenie 1.5

Na podstawie przytoczonego fragmentu ustal, które według autora listów pytanie filozoficzne jest najważniejsze. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

☐ Kto stworzył świat?

☐ Czy istnieje życie po śmierci?

☐ Jak szukać odpowiedzi na pytania filozoficzne?

☐ Jak powinniśmy żyć?

☐ Jak powstał świat?

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 1.6

Wyjaśnij, gdzie należy szukać odpowiedzi na pytania filozoficzne.

Ćwiczenie 1.7

Wyjaśnij, dlaczego dla części ludzi filozofia jest magią.

Ćwiczenie 1.8

Dokończ zdanie. Wybierz właściwe odpowiedzi spośród podanych.

Nadawca listu sugeruje Zosi, by...

☐ zadawała sobie pytania filozoficzne.

☐ była tolerancyjna.

☐ szukała odpowiedzi na nurtujące ją pytania.

☐ znalazła sobie jakieś hobby.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 1.9

Odwołując się do zakończenia listu, wypisz zdania, które mają charakter aforyzmów.

Polecenie 1

Zredaguj notatkę na temat wybranego zagadnienia filozoficznego. Możesz poddać „filozoficznemu oglądowi” ważne dla ciebie kwestie, np. zastanowić się, czym jest dobro i zło lub jaką rolę odgrywa piękno w życiu każdego człowieka.

Polecenie 2

Sformułuj ważne dla ciebie pytania, których nie zadali jeszcze filozofowie.

Definicja: filozofia

wiedza dążąca do poznania istoty, struktury oraz zasad bytu i myślenia, a także najogólniejszych praw rządzących człowiekiem, społeczeństwem i przyrodą; potocznie: dążenie do poznania prawd ogólnych; obejmuje m.in. historię filozofii, teorię poznania, logikę, etykę i estetykę

Kwestie filozoficzne w poezji Wisławy Szymborskiej

Przeczytaj zamieszczony poniżej wiersz Wisławy Szymborskiej i wykonaj ćwiczenia.

” Wisława Szymborska

Pytania zadawane sobie

Co jest treścią uśmiechu
i podania ręki?
Czy nigdy w powitaniach
nie jesteś daleka,
tak jak bywa daleki
człowiek od człowieka,
gdy wyda sąd niechętny
pierwszego wejrzenia?
Czy każdą dolę ludzką
otwierasz jak książkę,
nie w czcionce,
nie w jej kroju
szukając wzruszenia?
Czy na pewno, czy wszystko
odczytujesz z ludzi?
Wymijające słowo
dałaś w odpowiedzi,
pstry żart w miejsce szczerości –
jak obliczysz straty?
Nieziszczone przyjaźnie,
lodowate światy.
Czy wiesz, że przyjaźń trzeba
współtworzyć jak miłość?
Ktoś w tym surowym trudzie
nie dotrzymał kroku.
A czy w błędach przyjaciół
twojej winy nie było?
Ktoś żalił się i radził.
Ile łez obeschło,
zanim przyszedł na pomoc?

Współodpowiedzialna
za szczęście tysiącleci –
czy nie lekceważysz
pojedynczej minuty
łzy i skurczu twarzy?
Czy nigdy nie wymijasz
cudzego wysiłku?
Stała szklanka na stole
i nikt jej nie spostrzegł,
aż dopiero gdy spadła
nieuważnym potrącona ruchem.

Czy w ludziach wobec ludzi
wszystko jest najprostsze?

Źródło: Wisława Szymborska, *Pytania zadawane sobie*, [w:] tejże, *Wiersze wybrane*, Kraków 2004, s. 17–18.

Ćwiczenie 2.1

Określ, kim jest i do kogo zwraca się podmiot liryczny z wiersza Wisławy Szymborskiej.

Ćwiczenie 2.2

Ustal, do jakiego typu liryki należy utwór Wisławy Szymborskiej. Uzasadnij swoje zdanie i zilustruj je przykładami z tekstu.

Ćwiczenie 2.3

Przyporządkuj pytaniom podmiotu lirycznego podane poniżej umiejętności, które ten powinien osiąść.

Pytanie, które zadaje podmiot liryczny	Umiejętność, którą powinien osiąść podmiot liryczny
Czy nigdy w powitaniach nie jesteś daleka?	
Czy każdą dolę ludzką otwierasz jak książkę?	
Czy na pewno, czy wszystko odczytujesz z ludzi?	
Czy wiesz, że przyjaźń trzeba współtworzyć jak miłość?	
A czy w błędach przyjaciół twojej winy nie było?	
Ile łoż obeschło, zanim przysłaś na pomoc?	
czy nie lekceważysz pojedynczej minuty?	
czy nie lekceważysz łzy i skurczu twarzy?	
Czy nigdy nie wymijasz cudzego wysiłku?	

korzystania z życia

pomagania innym

okazywania bliskości drugiemu człowiekowi

zainteresowania się drugim człowiekiem

rozumienia innych

współczucia innym

docenienia innych ludzi

krytycznego spojrzenia na siebie

pielęgnowania przyjaźni

Ćwiczenie 2.4

Nazwij środek stylistyczny, który dominuje w utworze. Określ jego funkcję.

Ćwiczenie 2.5

Wyjaśnij, jak rozumiesz słowa: „Stała szklanka na stole i nikt jej nie spostrzegł, aż dopiero gdy spadła\ nieuważnym potrącona ruchem”.

Ćwiczenie 2.6

Określ cel wypowiedzi podmiotu lirycznego.

Polecenie 3

Rozważ, czy zadania wyznaczone sobie przez podmiot liryczny są trudne czy łatwe do zrealizowania. Uzasadnij swoją odpowiedź i poprzyj ją cytataми z tekstu.

Przeczytaj zamieszczony poniżej wiersz Wisławy Szymborskiej i wykonaj ćwiczenia.

Nic dwa razy

Nic dwa razy się nie zdarza
I nie zdarzy. Z tej przyczyny
Zrodził się bez wprawy
I pomrzemy bez rutyny.

Choćbyśmy uczniami byli
Najtępszymi w szkole świata,
Nie będziemy repetować
Żadnej zimy ani lata.

Żaden dzień się nie powtórzy,
Nie ma dwóch podobnych nocy,
Dwóch tych samych pocałunków,
Dwóch jednakich spojrzeń w oczy.

Wczoraj, kiedy twoje imię
Ktoś wymówił przy mnie głośno,
Tak mi było, jakby róża
Przez otwarte wpadła okno.

Dziś, kiedy jesteśmy razem,
Odwróciłam twarz ku ścianie.
Róża? Jak wygląda róża?
Czy to kwiat? A może kamień?

Czemu ty się, zła godzino,
Z niepotrzebnym mieszasz lękiem?

Jesteś – a więc musisz minąć.
Miniesz – a więc to jest piękne.

Uśmiechnięci, współobjęci,
Spróbujemy szukać zgody,
Choć różnimy się od siebie,
Jak dwie krople czystej wody.

Źródło: Wisława Szymborska, *Nic dwa razy*, [w:] *też*, *Wiersze wybrane*, Kraków 2004, s. 28–29.

Ćwiczenie 3.1

Określ, kim jest podmiot liryczny z wiersza Wisławy Szymborskiej. Wybierz właściwe odpowiedzi spośród podanych.

☐

kimś mądrym i dojrzałym

☐

osobą, która rozumie, na czym polega życie

☐

człowiekiem, który zwraca uwagę na szczegóły

☐

mężczyzną

☐

kobietą

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3.2

Ustal, do kogo i w jakim celu podmiot liryczny kieruje swoją wypowiedź. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 3.3

Określ temat wiersza.

Ćwiczenie 3.4

Ustal, do jakiej filozofii nawiązuje powyższy utwór. Zilustruj swoją odpowiedź odpowiednim cytatem z wiersza.

Ćwiczenie 3.5

Zaznacz prawidłowe dokończenie zdania.

Puenta kończąca utwór („Choć różnimy się od siebie, \ Jak dwie krople czystej wody”) wyraża...

☐ sprzeczność.

☐ oczywistość.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 3.6

Uzupełnij tabelę, przyporządkowując do środków stylistycznych podane poniżej funkcje oraz cytaty.

Środek stylistyczny	Funkcja	Cytat
epitet		
przerzutnia		
porównanie		
pytanie retoryczne		
apostrofa		
neologizm		

podkreślenie bliskości pomiędzy podmiotem lirycznym i kochaną przez niego osobą

„Wczoraj, kiedy twoje imię\ Ktoś wymówił przy mnie głośno,\ Tak mi było, jakby róża\
Przez otwarte wpadła okno”

„Czemu ty się, zła godzino,\ Z niepotrzebnym mieszasz lękiem?\ Jesteś – a więc musisz
minąć.\ Miniesz – a więc to jest piękne”

podkreślenie emocji i stanu podmiotu lirycznego

zwrócenie uwagi odbiorcy i wyeksponowanie słów rozdzielonych zakończeniem wersu

„zła godzino”

„Zrodziliśmy się bez wprawy\ I pomrzemy bez rutyny”

„Róża? Jak wygląda róża?\ Czy to kwiat? A może kamień?”

podkreślenie rozterek i wątpliwości podmiotu lirycznego

zobrazowanie miłego dla podmiotu lirycznego zaskoczenia

„współobjęci”

nadanie podniosłego charakteru wypowiedzi

Ćwiczenie 3.7

Przyporządkuj do każdej ze strof wiersza sformułowania odnoszące się do poruszanej w nich tematyki.

Numer strofy	Refleksja
VII	
I, II, III	
VI	
V	

rozterki nad sensem relacji

wyjątkowość każdej istoty ludzkiej

wszystko przemija

lęk przed przemijaniem

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3.8

Zacytuj słowa, które można by uznać za przesłanie wypowiedzi podmiotu lirycznego z wiersza. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 3.9

Wyjaśnij funkcję tytułu wiersza.

Ćwiczenie 3.10

Wyjaśnij, dlaczego utwór Szymborskiej można zaliczyć do liryki bezpośredniej o charakterze filozoficznym.

Zadaniowo

Polecenie 4

Napisz wiersz o charakterze filozoficznym, w którym dominującym środkiem stylistycznym będą pytania retoryczne.

Polecenie 5

Napisz rozprawkę na temat: „Różne postawy człowieka wobec nieuchronności przemijania ludzkiego życia”. Rozważ problem, odwołując się do:

- wiersza *Nic dwa razy* Wisławy Szymborskiej;
- wybranej lektury obowiązkowej;
- innych tekstów kultury (np. filmu, dzieł malarskich) oraz własnych przemyśleń.

Twoja praca powinna liczyć co najmniej 200 wyrazów.